DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-8-96-17>

УДК [378.018.4:004.77](477)

Яремчук Н.Я., Лавро О.О.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ У ЗВО: МОЖЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Анотація. Розглянуто питання щодо сучасного стану дистанційного навчання в Україні, тенденції розвитку дистанційної професійної підготовки вчителів та доцільності застосування дистанційної форми навчання у сучасних закладах освіти. Проаналізовано праці та публікації наукових дослідників які працювали над темою питання дистанційного навчання. Зроблено спробу розмежувати поняття «дистанційна освіта» та «дистанційне навчання». Охарактеризовано переваги та недоліки дистанційного навчання, визначено основні завдання, які потребують подальшого дослідження. Описано суперечності які посилюють інтерес до вивчення питання організації дистанційного навчання у закладах вищої освіти. Виділено характеристики щодо взаємодії «викладач-студент» у процесі навчання, а також, узагальнено перспективи та можливості використання системи дистанційного навчання у системі вищої професійної підготовки у ЗВО.

Ключові слова: дистанційне навчання, тенденції розвитку, професійна підготовка, ЗВО, форма навчання.

Yaremchuk Natalia, Lavro Olha

Ivan Franko National University of Lviv

DISTANCE LEARNING IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS: OPPORTUNITIES AND PROSPECTS

Summary. The article considers the relevant issue of the 21st century, the problem of distance learning. An attempt is made to distinguish between the concepts of "distance learning" and "distance education". The advantages and disadvantages are singled out and substantiated implementation of distance learning in the system of higher education. Contradictions that increase interest in studying the organization of distance learning are described. The tendencies of development of distance professional training of teachers and expediency of application of the distance form of training in modern educational institutions are analyzed. The characteristics of the teacher-student interaction in the learning process are highlighted, as well as the prospects and possibilities of using the distance learning system in the system of higher professional training are generalized. The relevance of the study of this problem is reinforced by a number of contradictions between this issues: public demand for the organization of distance learning in higher education in a pandemic and lack of understanding of a qualitatively new learning technology; the importance of taking into account the peculiarities of the market of educational services and the development of progressive ideas of foreign experience in teacher training and their lack of research in pedagogical science; the need for accelerated development of the distance learning system and inadequate attention from the state, the lack of specialists to ensure quality work in the distance education system; the social order of the modern information society on the introduction of distance learning in the educational process and the insufficient level of development of scientific and theoretical support for the organization of distance learning in higher education. The advantages and disadvantages of distance learning are characterized, as well as the characteristics of teaching interaction are determined. The necessity of using distance vocational training in higher education institutions in accordance with the challenge of time is substantiated.

Keywords: tendencies of development, distance learning, distance education, professional training, teacher.

Постановка проблеми. Динамічний прогрес впровадження інноваційних інформаційних та цифрових технологій у вимір суспільного життя поставив перед нами нові виклики потенціалу системи освіти та пропонує нові методології та організаційні методи для проектування освітніх просторів у закладах освіти. Як результат, шляхом використання платформ електронного навчання, створення курсів електронного навчання та використання технологій онлайн-навчання, на сучасному етапі метод побудови навчального процесу вищих навчальних закладів абсолютно інший. Дистанційне навчання відповідає цим вимогам, воно сприяє самореалізації та самомотивації студентів, посилює самостійну пізнавальну діяльність, допомагає формувати і розвивати особисті та професійні здібності. Ця форма навчання довела свою універсальність під час пандемічної кризи, коли стала гостра необхідність збереження навчального процесу у період карантинних обмежень. Дистанційне навчання успішно реалізується у контексті освіти впродовж життя, глобаліза-

ції географічної приналежності та створення можливостей навчання для людей з особливими освітніми потребами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Явище дистанційної форми навчання сьогодні знаходиться у центрі уваги, адже є новим у системі вищої освіти, відповідно, його регулювання в законодавчій та нормативно-правовій площині має межовий характер. Визначальним правовим інструментарієм є: Закон України «Про вищу освіту» (2014), «Концепція забезпечення якості вищої освіти в Україні» (2014), Закон України «Про Національну програму інформатизації» (1998), Положення про дистанційне навчання (наказ МОН № 466 від 25.04.2013 р.) та низка розпорядчих документів кожного ЗВО із переходом на дистанційну форму навчання у зв'язку із пандемією.

Вивченням питань дистанційного навчання займалися як вітчизняні так і зарубіжні науковці. Ми звертались до праць вітчизняних науковців, які досліджували питання присвячені змісту дистанційного навчання (М. Карпенко, С.Г. Лит-

винова, В. Кухаренко, Е. Полат, А. Хуторський), проблеми наукового забезпечення професійної дистанційної освіти (В. Биков, Л. Лещенко, М.І. Нежуріна, С.А. Нестеренко), організації дистанційного навчання за кордоном і в Україні (В. Олійник, Н. Корсунська), психолого-педагогічні аспекти дистанційного навчання (Т. Олійник, Н. Сиротенко, О.О. Андреев, М.Ю. Бухаркіна).

Серед зарубіжних наукових досліджень, хотіли б відзначити праці таких науковців як М. Аллена, Б. Хана, М. Торпа, Дж. Даніеля, Д. Кігана, М. Мура, Д. Шейка, О. Петереса та деяких інших. Питання сучасного стану дистанційної форми навчання та перспективи розвитку розглянуті в працях Ст. Віллера, Дж. Андерсона.

Важко заперечити факт що проведений аналіз сучасних джерел наукової інформації свідчить про те, що тенденції розвитку дистанційної форми навчання у системі вищої освіти, зокрема професійної освіти, ще не стали предметом фундаментального науково-педагогічного дослідження.

Формулювання цілей статті. Інтерес до вивчення питання щодо дистанційного навчання посилюється деякими суперечностями між:

1. Відсутністю обізнаності щодо якісно нової форми навчання та потребами організації дистанційного навчання у ЗВО в умовах пандемії.

2. Прискоренням розвитком системи дистанційного навчання і недостатністю фахівців, які б забезпечували якісну роботу в системі дистанційного навчання (недостатня увага зі сторони держави).

3. Недостатнім рівнем розробленості науково-теоретичного забезпечення організації дистанційного навчання у закладі вищої освіти та соціальним замовленням зі сторони сучасного інформаційного суспільства.

4. Важливістю врахуванням особливостей ринку освітніх послуг та прогресивних ідей зарубіжного досвіду.

Мета статті: теоретично обґрунтувати та з'ясувати стан дистанційного навчання в Україні на сучасному етапі. Проаналізувати тенденції розвитку дистанційної професійної підготовки вчителів та доцільності застосування дистанційної форми навчання у сучасних закладах освіти.

Виклад основного матеріалу. Зазначимо, що поняття «дистанційне навчання», ми розглядаємо як таке, що відповідає традиціям вивчення педагогіки у взаємозв'язку з поняттями «навчання» та «освіта». Навчання інтерпретуємо як цілеспрямований, систематичний, організаційний процес оволодіння знаннями, уміннями, навичками, «цілеспрямований процес пізнання явищ навколишнього світу, його закономірностей, історії розвитку, засвоєння способів діяльності, в результаті взаємодії студента з викладачем» [1, с. 7]. На нашу думку, терміни «дистанційне навчання» і «дистанційна освіта», які часто використовують як взаємозамінні, не є тотожними. Адже вважаємо, що процес освіти контролюють освітні установи та викладачі, проте за навчання відповідає здобувач освіти. Як підсумок, дистанційне навчання приймаємо як результат дистанційної освіти.

Дослідження особливостей ринку освітніх послуг, зокрема розвитку дистанційного навчан-

ня, з огляду на світові тенденції, показують, що відповідно до вимог сучасності, темпи його росту вражають. Згідно з результатами всеукраїнського опитування щодо стану використання технологій дистанційного навчання у закладах вищої освіти України, кожний ЗВО зацікавлений у виході на ринок надання послуг «дистанційного навчання» [4]. У країнах Європи та США послуги «дистанційного навчання» оцінюються мільярдами доларів.

Дистанційне навчання має безліч незаперечних переваг. Зокрема, здобувачі вищої освіти можуть навчатися у зручний для них час, комфортному і звичному для них середовищі, та власному темпі, відповідно до їх розкладу; крім того, студенти також мають можливість брати участь у навчальних курсах на різних рівнях освіти. При цьому студенти отримують можливість навчатися без відриву від роботи тощо. Також, варто враховувати потенційно нижчу вартість такого виду навчання, оскільки більше немає необхідності орендувати приміщення, платити великій кількості працівників та витратити час для доїзду.

Влучно зазначає І. Гращенко та В. Хмурова, що «дистанційну форму навчання інколи ототожнюють із заочною формою освіти, проте перша передбачає постійну самоосвіту та роботу із засвоєння знань, постійний контакт з викладачами та іншими здобувачами вищої освіти, а інша – спілкування з викладачем лише декілька разів на рік» [5, с. 136].

Доходимо висновків, що враховуючи усі переваги дистанційної форми навчання, класична освіта як така частково втрачає своє значення. Погоджуємось із дослідницею Н. Глуховською, що «на відміну від традиційного дистанційне навчання орієнтоване на впровадження в навчальний процес принципово інших моделей навчання, що передбачають проведення конференцій, проектні роботи, тренінги та інші види діяльності з комп'ютерними та нетрадиційними цифровими технологіями [2].

Довготривале дистанційне навчання під час пандемії коронавірусу також дозволило виявити певні труднощі та недоліки в організації дистанційних навчальних просторів, а саме:

– *Технічні та методологічні проблеми.*

1) Студенти та викладачі мають недостатній рівень сформованих навичок цифрової роботи;

2) Відсутність теоретичної та методичної підготовки викладачів, які не можуть працювати у дистанційному просторі та переносити свої навчальні курси в онлайн;

3) У плануванні навчальних програм відсутній баланс між практикою та теорією.

– *Психологічні та особисті труднощі.*

1) Проблеми зі встановленням педагогічної взаємодії;

2) Несформовані навички студентів письмового спілкування у мережі Інтернет та нездатність вести дискусії у віртуальному просторі;

3) Відсутність спілкування у реальному часі та місці;

4) Слабка координація спільних дій учасників освітнього процесу та відсутність нормативно-правового забезпечення, що сприятиме прискоренню процесу дистанційного навчання.

Безперечно, що в умовах модернізації системи освіти в Україні суттєво змінюються вимоги до професійної підготовки і діяльності вчителя, оскільки «основою всіх перетворень в освіті має стати реальне знання потенційних можливостей студента, прогнозування потреб і моделей розвитку особистості» [2, с. 67]. Вивчення найкращого способу професійної підготовки вчителів повинно проводитися в контексті сучасних парадигм освіти.

Насамперед, в основі діяльності при дистанційному навчанні у системі професійної підготовки вчителів повинна бути – інтенсивна, цілеспрямована та керована самостійна пізнавальна діяльність студента. Важлива роль відводиться тут і викладачеві, як досвідченому та мудрому куратору освітнього процесу у закладі вищої освіти. «Роль науково-педагогічних працівників суттєво змінюється. На нього покладаються такі функції, як координування пізнавального процесу, коригування навчального курсу, консультування слухачів під час впорядкування індивідуального навчального плану, керування їхніми навчальними проектами тощо. Викладач допомагає студентам у їхньому професійному самовизначенні» [4, с. 68].

Якщо розглядати характеристики дистанційного навчання з точки зору спілкування вчитель-студент, можна визначити такі характеристики взаємодії викладання:

– Самоосвіта, як основа дистанційного навчання, передбачає самомотивацію студентів до власного навчання та певний ступінь самоорганізації;

– Викладачі та студенти спілкуються за принципом «взаємно», що відповідає формі та змісту індивідуального консультування;

– «Взаємне» спілкування та взаємодія не виключає взаємодії «один-до-багатьох», оскільки викладач одразу працює з великою кількістю здобувачів згідно з попередньо встановленим графіком;

– Взаємодія «багато-до-багатьох» означає, що ви можете спілкуватися з багатьма студентами, які одночасно можуть ділитися досвідом та враженнями [6].

Висновки. З отриманих результатів дослідження можна зробити висновок, що дистанційне навчання є не лише викликом сьогодення, але і основою для значного оновлення форм, методів та принципів вищої освіти. Саме дистанційна організація навчання впливає на характер взаємодії між методами навчання, джерелами інформації та освітніми структурами, і звісно ж на зміни взаємодії між освітніми суб'єктами, час навчання, хід і місце розташування.

Незважаючи на певні труднощі та недоліки, ми вважаємо, що дистанційна форма навчання, особливо у системі підготовки вчителів, має можливість реалізовувати потреби освіти, сприяти розвитку системи професійної підготовки майбутніх фахівців та забезпечити якість вищої освіти.

Вважаємо, що з метою удосконалення системи дистанційного навчання виникає необхідність розробки детальнішої «не межевої» нормативно-правової бази з питань організації освітнього процесу у сучасних умовах.

Список літератури:

1. Бордовская Н.В., Рефн А.А. Учебник для вузов. Питер, 2000. 300 с.
2. Глуховська Н.А. Проблеми і перспективи дистанційного навчання в системі підготовки майбутніх фахівців в умовах євроінтеграції. *Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти*. 2016. № 2. С. 67–71.
3. Кухаренко В.М., Бондаренко В.В. Екстрене дистанційне навчання в Україні : монографія. Харків : Вид-во КП «Міська друкарня», 2020. 409 с.
4. Лавро О.О. Особливості освітнього простору дистанційної професійної підготовки вчителів початкової школи : Матеріали студ. наук. конф. «Актуальні проблеми української освіти». 2020. Вип. 14. С. 67–70.
5. Хмурова В., Гращенко І. Дистанційна освіта в період пандемії COVID-19. *Вісник КНТЕУ*. 2020. № 3. С. 136.
6. The course “fundamentals of distance learning in primary education” as a component of lifelong education of primary school teachers. DOI: <https://doi.org/10.14308/ite000497>

References:

1. Bordovskaya N.V., Refn A.A. (2000) Uchebnik dlya vuzov. Piter, 300 p.
2. Hlukhovska N.A. (2016) Problemy i perspektivy dystantsiino navchannia v systemi pidhotovky maibutnix fakhivtsiv v umovakh yevrointehratsii [Problems and prospects of distance learning in the system of training future professionals in the context of European integration]. *Aktualni problemy pedahohiky, psykholohii ta profesiinoi osvity*, no. 2, pp. 67–71.
3. Kukharenko V.M., Bondarenko V.V. (2020) Ekstrene dystantsiine navchannia v Ukraini [Emergency distance learning in Ukraine]. Kharkiv: «Miska drukarnia», 409 p.
4. Lavro O.O. (2020) Osoblyvosti osvitnoho prostoru dystantsiinoi profesiinoi pidhotovky vchyteliv pochatkovo shkoly [Features of the educational space of distance professional training of primary school teachers]: Proceedings of the Stud. nauk. konf. «Aktualni problemy ukrainskoi osvity», vol. 14, pp. 67–70.
5. Khmurova V., Hrashchenko I. (2020) Dystantsiina osvita v period pandemii COVID-19 [Distance education during the COVID-19 pandemic]. *Visnyk KNTEU*, no. 3, 136 p.
6. The course “fundamentals of distance learning in primary education” as a component of lifelong education of primary school teachers. DOI: <https://doi.org/10.14308/ite000497>